

ereignty, and argued for an international system that discriminates against illiberal states. Mikalsen wants to show 'that state sovereignty is not only compatible with, but essential to the recognition of individuals as units of ultimate concern and that respect for the rights of persons therefore requires respect for sovereignty in the international realm' (p. 24; see also pp. 79–80), and argues for the 'complementarity of state sovereignty and individual freedom' (p. 91).

'Habermas and Kant on International Law' (pp. 103–127), the last chapter, is again highly respectful towards Kant. Mikalsen offers a meta-critique of Habermas' critique of Kant's league of states (pp. 107–109, 116–121), and a critique of Habermas' own model of a reformed UN guaranteeing the rights of world citizens and cooperating with supranational regimes such as the EU. According to Mikalsen, Habermas' project faces two problems. One is the asymmetry between powerful and less powerful states that is implied; the other one is the creation of a global police force to combat gross human rights violations (pp. 122, 124).

There are some shortcomings. One can find an anachronistic reference to the 'Westphalian state system' (p. 73). In one passage, Mikalsen offers a sweeping and again anachronistic generalization about 'the Enlightenment' and its alleged 'anthropological optimism' (what about Kant's theory of radical evil?), which supposedly 'reflects disobedience toward God' (p. 74). Andreas Urs Sommer has warned us in *Sinnstiftung durch Geschichte* to stay clear of generalizations of this kind (2006). Mikalsen should have attacked Schmitt's story of formal war, which is unconvincing. Ayala's formal war was a piece of propaganda, polemically directed against the Dutch insurgents, who, in Ayala's account, had turned into criminals outside the legal sphere (and could thus be killed and enslaved at will). Secondly, moderation in warfare prior to World War I was also caused

by factors outside the legal sphere, like military developments and logistics. It cannot be explained by legal developments alone. Most importantly, Stephen Neff has shown that the formal-war doctrine was only one minor dissident theory: 'The just-war tradition, inherited directly from the Middle Ages, continued to be the dominant framework for legal analyses of war throughout the seventeenth and eighteenth centuries' (2005, p. 95). Schmitt's claim that the concept of war characteristic of the *jus publicum Europaeum* was morally neutral is a gross distortion, and perhaps wishful thinking.

Mikalsen has offered a fine, if not perfect, study and a common sense criticism of some forms of contemporary cosmopolitanisms. The reasoning is always clear and straightforward. For instance, he concedes that 'a certain strand of contemporary cosmopolitan thought' is prone to abuse the concept of 'humanity' and to support U. S. exceptionalism. At the same time, he sees that Schmitt's realist critique of forms of imperialism does not imply that his theses about the criminalization of aggressive war since 1919 are sound.

Georg Cavallar

Kristian Nilsson, *Baltic-Finns and Scandinavians: Comparative-Historical Linguistics and the Early History of the Nordic Region*, Ugglaan – Minervaserien 16 (Lund: Lunds universitet, 2012). 273 s.

Kristian Nilsson disputerte i finsk-ugrisk språkvitenskap våren 2012 ved Lunds universitet på en avhandling om etnohistoriens historie. Nærmere bestemt undersøker Nilsson 1700- og 1800-tallets forskning på den nordiske regionens folkegrupper, altså teorier om når finnene, esterne, samene og de skandinaviske folkene kom hit og hvor de kom fra. Etnohistorien innebærer også diskusjoner av

innbyrdes slektsforhold mellom de ulike nordiske folkegruppene og mellom dem og andre folkegrupper. Den nordiske regionen blir her noe overraskende definert sett fra et dansk-norsk ståsted, men i en svensk sammenheng ligger jo Baltikum nærmere. Det språklige slektskapet mellom finsk og estisk har da også gjort det naturlig å inkludere esterne i undersøkelsen, jamfør uttrykket "Baltic-Finns". Av samme årsak ble skandinaver ofte ansett for å være tett beslektet med germanske folkeslag, teorier som for øvrig gjengis en rekke steder i avhandlingen. Likevel har ikke forfatteren falt ned på "Germanic-Scandinavians" eller lignende. Det samme gjelder samene, som diskuteres inngående i avhandlingen av både geografiske og empiriske grunner, ettersom de jo levde i Norden og var gjenstand for etnohistorisk interesse gjennom hele undersøkelsesperioden. Likevel har de ikke fått plass i tittelen på Nils-sons ellers ganske velstrukturerte avhandling.

Avhandlingen åpner, som seg hør og bør, med et teoretisk kapittel hvor målene med studien klargjøres og tidligere forskning diskuteres. Kursivert blir avhandlingens nøkkel-spørsmål formulert slik på side 11: "*How did the breakthrough in comparative-historical linguistics and linguistic ethnohistory affect scholarly ideas and hypotheses about the early history of the Nordic region?*" Det er med andre ord ikke den sammenlignende språkvitenskapens faghistorie *per se* som skal skrives (den er for øvrig skrevet før), men historien om hvordan etableringen av dette fagfeltet påvirket etnohistoriske diskusjoner dels innad i språkvitenskapen selv, dels innen andre relevante fagområder som historie, arkeologi, fysisk antropologi og så videre. Den sammenlignende språkvitenskapens innsats på etnohistoriens område er følgelig bare ett av mange faghistoriske emner som dekkes i Nils-sons ambisiøse avhandling. Undertittelens lovnad om "comparative-historical linguistics" er for beskjeden. Avhandlingen leverer mer enn den lover. Kronologisk er avgrensningen noe ulikt formulert gjennom innledningen. På side

13 snakkes det om et "chronological heart" på 1810- og 1820-tallet, mens perioden fra 1770-tallet til århundreskiftet 1900 på side 18 karakteriseres som "the nexus of the study" og igjen på side 27 og 28 som dens "focus". I praksis blir også denne avgrensningen brutt, da selv et raskt blick på personindeksen avslører at innflytelsesrike lærde som Johannes Magnus, Olof Rudbeck, Gottfried Wilhelm Leibniz med flere blir viet stor plass i avhandlingen. Det er kanskje typisk for idehistoriske undersøkelser at man vegrer seg mot å gå inn i for synkrone studier. Ideenes historie legger opp til lange, diakrone riss. At diskrepansen mellom uttalt målsetting og faktisk gjennomføring noen ganger har virket forvirrende på denne leseren, må ikke skygges for det faglige innholdet. Det er nemlig solid.

Som alle lærdomshistorikere som har beskjeftiget seg med tidlig nytid har fått erfare, var vitenskapsdisiplinene lenge svakt utviklet. Faglige diskusjoner var dessuten ofte transnasjonale. De lærde oppfattet seg som del av en vitenskapelig samtale uten klare fag- eller landegrenser. Gitt dette historiske bakteppet er det befriende at Nilsson introduserer en typologi for 1700- og 1800-tallets etnohistorie som ikke er basert i senere tiders disiplinindelinger. Typologien er som følger: *Literary ethnohistory* betegner undersøkelser som baserte seg på skriftlige kilder. For ulike formål kunne det dreie seg om Tacitus' *Germania*, Saxos Danmarkshistorie, norrøne sagaer eller Henrik av Latvias krønike. *Biblical ethnohistory* fant støtte i Bibelen, især fortellingene om Babels tårn og om Noahs etterkommere etter syndefloden. *Lingual ethnohistory* baserte seg på en forestilling om at et språk er det samme som et folk. Ved å studere språket fant man skjulte opplysninger om folkets historie. *Linguistic ethnohistory* var en form for etnohistorie hvor den sammenlignende språkvitenskapens klassifiseringssystem ble lagt til grunn for teoriene. *Physical-anthropological ethnohistory* gjorde bruk av skallemålinger og andre fysiske ka-

raktertrekk for å skille folkene fra hverandre. Skjeletter fra arkeologiske funn ble jevnført med samtidige folkegruppers fysiske trekk i et forsøk på å avgjøre hvilken etnisitet tidlige tiders befolkninger hadde.

Nilsson påpeker at etnohistorikerne i hans periode sjelden eller aldri holdt seg til bare én av formene for etnohistorie. Flere typer argumentasjon kunne fremmes i ett og samme verk. Men typologien er klar, og ikke minst klargjørende for den som er opptatt av å finne utviklingstrekk, brudd og kontinuitet, gjennom etnohistorien på (1600-,) 1700- og 1800-tallet. Det moderne gjennombruddet, med sekularisering av vitenskapene, gjorde at bibelsk etnohistorie falt i styrke og tilslutt ramlet helt ut av det akademiske etablissementets repertoar. Kapittel 2, *The decline of Biblical ethnohistory*, redegjør for denne utviklingen. Begrepet "prehistory" innebærer at Bibelen forkastes som historisk dokument. Det var det få toneangivende etnohistorikere som våget å gjøre før et stykke inn på 1800-tallet. Problemet dreide seg ikke bare om bibelske fortellinger om folkegrupper. Også forestillingen om hebraisk som selve "urspråket" som alle andre språk skulle ha utviklet seg fra, var det vanskelig å kvitte seg med. Nilsson peker på verker av tyskerne August Ludwig Schläzer, Johann David Michaelis og Johann Christoph Gatterer fra 1760- til 1780-tallet som tidlige eksempler på løsrivelsen fra en bokstavelig fortolkningsmåte av Bibelen.

Kapittel 3, *Comparative-historical linguistics*, gjennomgår den sammenlignende, historisk orienterte språkvitenskapens utvikling fra det syttende århundret fram til overgangen til det tyvende. Kapitlet er rent internvitenskapelig orientert og nokså tungt å lese. Tålmodigheten betaler seg likevel i det følgende, for her forklares nøkkelbegreper som fylogenetiske trær, genetisk versus typologisk klassifikasjon, agglutinasjon, super-familier og sub-familier, med mer. Her og der kommer også selve de etnohistoriske teoriene til overflaten, som i

utgreiingen av historien til begrepet germaniske språk. Litt skjematisk anså 1600-tallets gøtisisister tysk for å være et datterspråk av skandinavisk. Leibniz og Schläzer mente derimot at de skandinaviske språkene var døtre av germansk, mens de dansk-norske 1700-talls-historikerne Peter Friderich Suhm og Gerhard Schøning kategoriserte både skandinavisk og tysk som avledet av et eldre, tapt proto-språk. Nilsson viser for øvrig hvordan William Jones, som gjerne regnes som grunnleggeren av indo-europeisk språkforskning, trakk linjer tilbake til Noahs sønner i sine undersøkelser av slektskapet mellom sanskrit, gresk og latin sist på 1700-tallet. Den bibelske etnohistorien var således godt innbakt i det moderne gjennombruddet.

Kapittel 4 og 5, *Linguistic ethnohistory* og *Alternative ethnohistories* tar for seg henholdsvis den språkvitenskapelig funderte etnohistorien og etnohistorier med basis i andre fagtradisjoner. Begge kapitlene er mest innrettet mot 1800-tallet. Her er det ikke fagdisiplinene i seg selv som står i sentrum, men måten de lot seg applisere på etnohistoriens område. Av 1700-tallets representanter fremstår Schläzers *Allgemeine Nordische Geschichte* (1771) som særlig nyskappende. For det første argumenterte Schläzer for at språk hadde samme status i studiet av folkeslag som plantenes støvbærere og fruktemner i det linneiske systemet. For det andre innførte han en kulturhistorisk innfallsvinkel hvor kulturelle trekk lot seg avkode i språkernes vokabular. For det tredje favnet han med sitt brede nordenebegrep hele den finsk-ugriske familien, med representanter ikke bare i dagens Norden, men også langt innover i Russland og Sentral-Europa (ungarerne). Leibniz hadde på begynnelsen av 1700-tallet vært inne på flere av de samme tankene, men ikke utviklet dem i samme grad. Sagakritikken er et annet tilbakevendende tema. Både Leibniz og Schläzer var skeptiske til sagaenes sannhetsgehalt på etnohistoriens område. Andre festet derimot lit til beretninger som Snorres utlegning av Odin

som en historisk person som vandret til Skandinavia i spissen for æsene fra Svartehavet.

Det femte kapitlet ebber ut på side 119, temmelig nøyaktig halvveis i avhandlingen. For en empirisk orientert historiker oppleves store deler av denne første halvdelens som rene transportetapper. Metodeutvikling og teoridannelser innen en rekke fagområder blir kastet inn og ut av teksten uten særlig forsøk på å knytte aktørene til deres ideologiske eller institusjonelle sammenhenger. Først med kapittel 6 og 7, *Scandinavian ethnohistories until 1800* og *Ethnohistories of Finland, Sápmi and Estonia until 1800*, kommer de historiske forutsetningene for forskningen fram i lyset. Biografiske opplysninger om de enkelte forskerne holdes på et minimum, men vi får i det minste presentert teoriene deres mer i detalj og får opplyst hvor de jobbet. Det er vanskelig å forstå hvorfor disse to kapitlene ikke er plassert lengre fram. Svært mye av det faghistoriske stoffet som introduseres i kapittel 3, 4 og 5 er strengt tatt bare relevant for kapittel 8 og 9, som behandler det nittende århundrets etnohistorie. Etter at den klare og overbevisende typologien ble introdusert i åpningskapitlet er farvannet blitt mudret til med intrikate faguttrykk og teorier hentet fra 1800-tallets disiplinmangfold. Enkeltforskere blir sjelden mer enn bare navn, og selv om de samme navnene ofte gjentas, er det vanskelig å holde dem fra hverandre. Kapittel 6 og 7 renser opp i forvirringen. Kronologisk struktur og historisk kontekstualisering vinner over abstrakte ideer og løsevevne navn.

Sjette kapittel handler altså om den skandinaviske etnohistorien fram til år 1800. Rehabiliteringen av Snorres *Heimskringla* og andre norrøne verk ga fra slutten av 1600-tallet støtet til innvandringsteorier som skulle holde seg lenge. Jotner ble tolket som finner og æser var skandinaver. Samene og finnene hadde levd i Skandinavia først, før Odin og hans sønner vandret nordover og erobret Norden. Med visse variasjoner holdt dette synet seg i Skandinavia i ennå hundre år. Tyske etno-

historikere som Leibniz og Schläzer var både mer sagakritiske og innstilt på å gjøre skandinaverne til en undergruppe av germanerne. "Scandinavian historians were usually focused on the history of their direct forefathers' tribes, while German scholars were interested in all Germanic tribes", bemerker Nilsson (s. 126 f). Innvandringsveier til Skandinavia via Tyskland var skandinaverne også kritiske til; rene og ubesudlete skulle forfedrene ha kommet seg rundt Østersjøen via Finland eller til og med Finnmark. Man aner her hvordan politiske og ideologiske hensyn overtrumfer vitenskapelig stringens. Ideene svevde ikke fritt rundt i en frisone av "ren vitenskap". Skandinaviske patrioter ville vise fram sin stolte historie. De skulle ha seg frabedt en status som en slags germanske avleggere. I annen halvdel av 1700-tallet dannet det seg to "skoler". På svensk side var Sven Lagerbring og Johan Ihre viktige; Suhm og Schøning var toneangivende i Danmark-Norge. Alle var enige i sagaenes sannhetsgehalt, men Suhm og Schøning mente finnene måtte ha innvandret senere enn skandinaverne. Samene hadde muligens vært her først, men de var uansett blitt marginalisert av de militært overlegne innvandrerne. Lagerbring og Ihre mente på sin side at både finnene og samene var på plass før skandinaverne kom.

Paradoksalt nok fikk Suhm og Schøning støtte fra den som gjerne omtales som den finske historieskrivningens far, Henrik Gabriel Porthan. I kapittel 7, om etnohistorie vedrørende finner, samer og estere før 1800, vies Porthan stor plass. Det svenske riket hadde etablert seg med universiteter i både Dorpat (Tartu) og Åbo (Turku) på 1600-tallet. Det estiske universitetet ble lukket mot slutten av den store nordiske krig, mens Åbo Akademi hadde en kontinuerlig historie. Nilsson argumenterer overbevisende for at historieforskningen ved disse institusjonene brukte lang tid på å løsrive seg fra svensk akademisk tradisjon. Denne løsrivelsen skjedde ikke før med Porthan. Inspirert av blant andre unga-

eren János Sajnovics, som i 1770 publiserte en avhandling om slektskapet mellom samisk og ungarsk, og Schlözers nordiske historie fra 1771, utarbeidet Porthan en teori om finnenes innvandring. Et hovedspørsmål for Porthan var hva slags kulturforhold finnene hadde levd under da svenske korsfarerne begynte å innta områdene deres under middelalderen. Henrik av Latvias skildring av det estiske samfunnet før kristningen mente han var relevant også for det finske. Men språklig etnohistorie var likevel det viktigste for Porthan: mangelen på egne finske ord for by, gate og torg viste for eksempel at urbane innretninger var blitt introdusert av svenskene (derav låneordene *kaupunki*, *katu* og *turku*). Opprullingen av det vi i dag kjenner som den finsk-ugriske språkfamilien ga på sin side grunnlag for å si noe om finnenes innvandringsveier og opprinnelige kjerneområder.

1700-tallets teorier om samene og esterne behandles mindre inngående av Nilsson. For den samiske etnohistoriens vedkommende er det betryggende å finne Johannes Schefferus' og Pehr Högströms teorier omtalt. En uforståelig uteglemmelse er derimot den norske "lappologen" Knud Leem, som var så viktig på dansk-norsk side (hans *Beskrivelse over Finnmarkens Lapper* figurerer riktignok i referanselisten, men uten at verket refereres til noe sted). Miljøet som ble bygd opp rundt vitenskapsselskapet i rikets nordligste by, Trondheim, fra midten av 1700-tallet av, blir heller ikke omtalt. I Trondheim arbeidet Leem som professor ved Seminarium Lapponicum, mens både Suhm og Schøning var viktige aktører ved vitenskapsselskapet. Denne institusjonelle konteksten kunne gitt ytterligere bredde til analysen. Endelig er det det misjonshistoriske aspektet. Københavns Misjonskollegium var åpenbart viktig for dansk-norsk forskning på samisk språk og historie gjennom hele 1700-tallet. Denne institusjonen nevnes ikke av Nilsson.

De neste kapitlene, *Scandinavian ethnohistories 1800–1900* (kap. 8) og *Ethnohistories of Finland, Sápmi, and Estonia 1800–1900* (kap. 9) beveger

seg for en stor del utenom dette tidsskriftets kronologiske rammer. Noen virkningshistoriske betraktninger kan vi likevel tillate oss. I likhet med de to foregående kapitlene leveres her gode og overbevisende gjennomganger av et århundre hvor det etnohistoriske feltet nærmest eksploderte, både i antall utøvere og i mangfold av metoder. Visse teorier og metoder var seiglivet, mens andre raskt ble forkastet. Rudolf Keyser og Peter Andreas Munch, pionerer ved det norske universitetet i Christiania, fulgte langt på vei Suhm og Schøning i deres konklusjoner når det gjaldt innvandringsveier og -perioder. Men de tok tydelig avstand fra så vel den litterære som den bibelske etnohistorien hos sine forgjengere. Språkvitenskap og arkeologi hadde i mellomtiden tatt Snorres og Bibelens plass. Rasmus Rask, Christian Jürgensen Thomsen og Jens Jakob Worsaae sto tidlig i århundret bak metodiske nyvinninger som fikk mye av 1700-tallets historieskrivning til å fremstå foreldet og ubrukelig. På finsk side kan vi nevne Adolf Ivar Arwidsson, som i første halvdel av 1800-tallet fulgte i Porthans fotspor. Han var enig i hovedpunktene i Porthans teori, men vi aner en mer betonet nasjonalisme i vektleggingen av at de gamle finnene nok var høyere kulturelt utviklet enn Porthan hadde ment. Samene var riktignok et beslektet folk, men betydelig svakere enn finnene og var derfor blitt presset opp i fjellene, hevdet Arwidsson (og flere med ham). Denne delen av avhandlingen inneholder velfunderte betraktninger om hvordan ulike politiske kontekster påvirket forskningen og skapte splittelser. Det er også her bakgrunnen for uttrykket "Baltic-Finns" for alvor blir klart. Det har sin berettigelse i teorier som vokste fram på 1800-tallet om Baltikum som et kjerneområde for finsk-ugrisk-talende stammer tilbake i steinalderen.

Baltic-Finns and Scandinavians er et gedigent arbeid. Det ligner mer et verk en erfaren forsker kunne skrevet på slutten av sin karriere enn en svenneprøve som skal bane vei for videre forskning. Det er i og for seg ingenting galt

i de store ambisjonene. Risikoen er imidlertid, i en så bredt anlagt studie, at det som er særegent og originalt i forhold til tidligere forskning ikke nødvendigvis kommer tydelig fram. Det er også lett for forfatteren å bli "biased", ikke nødvendigvis ideologisk, men historioGRAFISK. Innenfor rammene av en doktorgrad er det ikke vanlig å ha lengre forskningsopphold i andre land. I prinsippet er imidlertid alle teorier som ble fremsatt om skandinaver, samer, finner og estere, i hele perioden fra 1770 til 1900, like relevant å analysere. Det viser seg at Nilsson er godt nok opplest på den svenske historiografien til å utvikle gode komparative perspektiver for Finland, Sverige og Estland – endog over lengre tidsspenn enn han selv lover i sin innledning. Kontekstualiseringen av etnohistorisk virksomhet i tyske og dansk-norske forskningsmiljøer er derimot mangelfull, den russiske og ungarske konteksten mangler helt. Akademiet i Sankt Petersburg (hvor for øvrig Schlözer arbeidet i mange år og samlet materiale til sin nordiske historie, uten at Nilsson nevner dette) ville vært aktuelt å inndra, det samme gjelder de ideologiske rammebetingelsene for Sajnovics' lingvistiske forskning (teorier om finnenes og ungareres slektskap med samene ble ganske annerledes mottatt i Ungarn enn i Norden). Dette er ikke ment som noen lammende kritikk, snarere en oppmuntring til videre forskning. Avhandlingens store styrke ligger i den ambisiøse og stort sett vellykkede integreringen av det vi i dag kjenner som strengt atskilte fagdisipliner i en og samme fortelling. Nilsson henfaller aldri til heltehistorier eller anakronistiske betrakningsmåter. Håndverket er solid og fortellerstemmen nøytral.

Korrekturlesningen er mangelfull, det finnes små feil på nesten hver side. Dette er vanlig i avhandlinger og går sjelden ut over forståelsen (blant unntakene er s. 17, hvor det står at fokus er på "Baltic-Finns [i.e., the speakers of the Baltic-Finn languages of the Finno-Ugric language family] and [i.e., the speakers of the

Scandinavian languages of the Indo-European language family]": hvilket etnonym er falt ut?; s. 131, hvor det er tale om "places like , ärm-land, and in Sweden and in Denmark": hvilke stedsnavn?; s. 159, hvor det etter en omtale av Grimm, Rask og Leibniz begynner en ny setning uten subjekt: hvem var det som "used the new methods"?). De aller fleste slike feil ville sikkert vært luket ut om avhandlingen ble utgitt på et internasjonalt forlag. Det virker som om vi her har å gjøre med et uforandret opptrykk av kandidatens eget manuskript. Andre hendelige uhell er enkelte uteglemmelse fra litteraturlisten. På side 108 får vi således vite at "Joseph Stagl describes Schlözer's new discipline as *ethnohistory* (Stagl 1998:526-527)." Ingen Stagl er å finne i litteraturlisten. Antagelig menes Justin (ikke Joseph!) Stagl, som har skrevet en hel del om Schlözer. En av hans artikler ble publisert i tidsskriftet *Anthropos* i 1998. Slike skjønnsfeil gjør ikke så mye når de overordnede grepene er så gode og perspektivene så løfterike. Jeg håper ikke dette blir det siste vi får lese fra etnohistorikernes historiker Kristian Nilsson.

Per Pippin Aspaas

Hanne Østhus, *Contested Authority: Master and Servant in Copenhagen and Christiania, 1750–1850* (Florence: European University Institute, 2013). v + 432 pp.

This fine thesis on employer and servant relationships in two Scandinavian cities goes a long way towards completing the existing historical account we have of service, servants and servitude across northern Europe, in the Italian states, and in the British Isles. It covers the historically neglected century after 1750 (much of the historiography on which Hanne Østhus constructs her thesis concerns the European early modern period)